

UOT 339

AMERİKA DÖVLƏTLƏRİNƏ DAXİL OLAN REGIONAL İQTİSADI TƏŞKİLAT VƏ QURUMLAR

ƏHMƏDOVA GÜLNARƏ SABİR qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, dosent

Marketing17@mail.ru

Açar sözlər: sosial inkişaf, integrasiya fondu, beynəlxalq ticarət, daxili ticarət, ərazi.

Amerika Dövlətləri Təşkilatı (ADT) Şimali, Mərkəzi və Cənubi Amerika arasında çoxdan mövcud olan əməkdaşlıq ənənələrinin davamçısı olaraq hazırda həmin regionda dövlətdaxili münasibətlərə aid olan bütün məsələlər üzrə regional əlaqələndirici ali orqandır. Onun əsası ADT-nin 1948-ci il xartiyasında qoyulmuşdur və 1967-ci ildə Buenos-Ayresdə, 1985-ci ildə Kartagen de İndiasda, 1992-ci ildə Vaşinqtonda və 1993-cü ildə Manaquada tərtib edilmiş Protokollarla əlavələr edilmişdir.

Amerika Dövlətlərarası İnkişaf Bankı 1959-cu ildə Amerika dövlətləri təşkilatının xüsusi komitəsi tərəfindən hazırlanmış razılaşmaya əsasən yaradılmışdır. Bankın tərkibinə 46 dövlət daxildir. Bunlardan 28 dövlət Latın Amerikasına və Karib hövzəsi ölkələridir, 18 ölkə isə qeyri ölkələridir; Belçika, Böyük Britaniya, Almaniya, Danimarka, İsrail, İtaliya, Kanada, Niderland, Norveç, ABŞ, Finslandiya, Fransa, İsveç, Yaponiya və s. Bankın əsas məqsədi Latın Amerikasına və Karib hövzəsi ölkələrinin iqtisadi və sosial inkişafına yardım etməkdir. Mərkəzi Amerika iqtisadi İntegrasiya Bankı 1961-ci ildə yaradılmışdır. Öz tərkibinə 7 ölkəni birləşdirir: Qvatemala, Honduras, Kosta-Rika, Meksika, Nikaraqua, Salvador, Tayvan Bankın əsas məqsədi kapital qoyuluşu sahəsində siyasət yeritməklə Mərkəzi Amerika dövlətlərinin iqtisadi inkişafına və integrasiyasına yardım etməkdən ibarətdir. [1, s. 248]

And qrupu və yaxud And paktı 1969-cu ildə Kolumbiyanın Kartaxen şəhərindəki razılığa əsasən yaradılıbdır. Bura 5 ölkə daxildir: Boliviya, Venesuela, Kolumbiya, Peru, Ekvador, And qrupu And integrasiya sisteminin bir hissəsi hesab edilir. And qrupunun əsas məqsədi integrasiya və sosial - iqtisadi əməkdaşlıq yolu ilə üzv olan ölkələrin inkişafına yardım etmək, iqtisadi artımın sürətlənməsi və məşğulluğun təmin edilməsi, Latın Amerikasına ümumi bazarını yaratmaq və sair problemlərdən ibarətdir.

Karib İnkişaf Bankı və yaxud Karibbank 1970-ci ildə yaradılıbdır. Öz tərkibində Karib hövzəsinin 25 ölkəsini və eləcə də Böyük Britaniya, Almaniya, İtaliya, Kanada və Fransanı birləşdirir. Bankın fəaliyyətinin əsas istiqamətləri: Regional inkişafa zəmin yarada biləcək hər bir konkret layihə və proqram maliyyələşdirilməsi (sənaye, faydalı qazıntıların çıxarılması, kənd təsərrüfatı, heyvandarlıq, balıqçılıq, nəqliyyat, turizm, mənzil tikintisi, marketing sahəsi, təhsil və s.); Üzv olan ölkələrdə iqtisadi ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunmasına yardım etmək, iqtisadiyyatda qarşılıqlı əlaqələrin təmin edilməsi.

Karib Birliyi və Karib Ümumi Bazarı – KARİKOM 1973-cü ildə yaradılıbdır. (1968-ci ildə yaradılmış Karib azad ticarət birliyi bazasında) 1974-cü ildən fəaliyyətə başlamışdır. Əslində bu ümumi bazar Karib Birliyinin tərkib hissəsi kimi təsəvvür olunur. Birlik özündə Karib hövzəsinin 14 ölkəsini: Antiqua və Barbuda, Baham adaları, Barbados, Beliz, Dominika, Qrenada, Qayana, Monserrat, Sent-Kits və Nevis, Sent-Lyusiya, Sent-Vinsent və Qrenadin, Suriyam, Trinidad və Tobaqo və Yamayka. Bunlardan əlavə Əlahiddə üzv olan - Virgin Britaniya adaları, Terks və Kaykos adalarında bura daxildir.

Ümumi şəkildə KARİKOM-un əsas məqsədi üzv olan ölkələrin ümumi bazarını yaratmaq, iqtisadi inteqrasiyanın inkişafına yardım etmək, vahid xarici taarif sisteminə keçmək, əmtəələrin əsas mənşəyinə görə müəyyən edilməsi sisteminin tətbiqi, razılaşdırılmış fiskal tədbirlər planının reallaşdırılması və s. ibarətdir. KARİKOM – BMT, BVF, NAFTA kimi beynəlxalq təşkilatlar və iqtisadi qruplaşmalar ilə yaxından əlaqə saxlayır.

1994-cü ildə üzv olan ölkələrin dövlət başçılarının görüşündə NAFTA ilə KARİKOM arasında əməkdaşlığın inkişafına dair rəsmi sənəd qəbul edilmişdir.

Energetika üzrə Latın Amerikasını Təşkilatı 1974-cü ildə yaradılmışdır. Bura 25 dövlət daxildir: Barbados, Boliviya, Braziliya, Venesuela, Haiti, QAYANA, Qvatemala, Honduras, Qrenada, Dominikan respublikası, Kolumbiya, Kosta – Rika, Kuba, Meksika, Nikaraqua, Panam, Paraqvay, Peru, Salvador, Surinam, Trinidad və Tobaqo, Uruqvay, Çili, Ekvador və Yamayka. LAET-in əsas məqsədi energetika sahəsində əməkdaşlığın əlaqələndirilməsi və məsləhətləşmələrin həyata keçirilməsindən ibarətdir. [2, s. 75]

Latın Amerikasını İqtisadi Sistemi Panama müqaviləsinə əsasən 1975-ci ildə yaradılıbdır, 27 dövləti özündə birləşdirir: Argentina, Barbados, Belis, Beliz, Boliviya, Braziliya, Venesuela, Haiti, Qayana, Qvatemala, Honduras, Qrenada, Dominikan Respublikası, Kolimbiya, Kosta-Rika, Kuba, Meksika, Nikaraqua, Panama, Paraqvay, Peru Salvador, Surinam, Trinidad və Tobaqo, Uruqvay, Çili, Ekvador, Yamayka. Bu təşkilatın əsas məqsədi üzv olan ölkələrdə sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaq üçün ərazidaxili əməkdaşlığın genişlənməsinə yardım etmək, iqtisadi və sosial problemlər barədə ümumi prinsiplər, ümumi strategiya işləyib hazırlamaqdan ibarətdir. Latın Amerikasını İnteqrasiya Birliyi 1980-ci ildə Montevideo (Uruqvayın paytaxtı) müqaviləsinə əsasən yaradılıbdır. Bu müqavilə 1982-ci ildə qüvvəyə minibdir. Məlumdur ki, 1960-cı ildə Latın Amerikasını Azad Ticarət Birliyi (LAATB) yaradılmışdır. Deməli, LAİB bu təşkilatın bazasında yaradılmışdır.

LAİB – özündə Latın Amerikasının 11 ölkəsini birləşdirir. Bunlar: Argentina, Boliviya, Braziliya, Venesuela, Kolumbiya, Meksika, Paraqvay, Peru, Uruqvay, Çili, Ekvadordur. LAİB-in əsas məqsədi iqtisadi əməkdaşlığın inkişafı ilə bazarın genişlənməsi təmin etməkdən ibarətdir [3, s. 59].

Şərqi Karib Dövlətləri Təşkilatı 1981-ci ildə yaradılıbdır, 7 ölkəni özündə birləşdirir. Bunlar Antiqua və Barbuda, Qrenada, Dominika, Monserrat, Sent-Vinsent və Qrenadin, Sent-Kits və Nevis, Sent-Lyusiya və eləcə də ayrıca birlik kimi Virgin Britaniya adaları da bura daxildir.

Amerika Dövlətlərarası İnvestisiya Korporasiyası 1989 - cu ildə yaradılıbdır. Bu korporasiya çoxtərəfli investisiya qurumu olmaqla Amerika Dövlətlərarası İnkişaf Bankının tərkibinə daxildir (hüquqi cəhətdən təşkilatdır). Bura – 34 dövlət daxildir, o cümlədən eyni ərazidən olmayan Avstriya, Almaniya, İsrail, İspaniya, İtaliya, Niderland, ABŞ, Fransa, İsveçrə və Yaponiya da bura daxildir. Birliyin əsas məqsədi Latın Amerikasını və Karib hövzəsi ölkələrində xüsusi sahibkarlığın genişləndirilməsi, xüsusi müəssisələrin təşkili və modernləşdirilməsi yolu ilə iqtisadi inkişafa yardım etməkdən ibarətdir.

NAFTA Kanada, Meksika, Amerika Birləşmiş Ştatları arasında 1992-ci ildə imzalanmış müqavilə ilə təsis edilmişdir. Onun əsas məqsədi on il müddətində sənaye və kənd təsərrüfatı mallarının tariflərinin və faizlərinin aradan qaldırılması yolu ilə azad ticarət zonasının yaradılmasından, xidmət sahələrində sərbəstliyin təmin edilməsindən ibarətdir.

İspan dilindən tərcümədə bu birlik "Cənub konusunun ümumi bazarı" adlanır. Təşkilatın emblemində də cənub xaçının bürcü təsvir olunub. Baş qərargahı Montevideo (Uruqvay) şəhərində yerləşir. Merkosurun strateji məqsədi-qarşılıqlı intensiv ticarət, investisiyanın effektiv istifadəsi əsasında üzvlərinin iqtisadi artımına zəmanət verən birliyin yaradılması, həmçinin subregionların beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyinin artırılmasıdır.

1960-cı illərin sonunda baş vermiş iqtisadi və siyasi böhrandan sonra Cənubi Amerikada inteqrasiya proseslərinə maraq 1980-ci illərdən başlayaraq yenidən artmağa başladı. Belə ki, 1986-cı ildə Argentina və Braziliya-Latın Amerikasının iqtisadi cəhətdən güclü iki dövləti iqtisadi əməkdaşlıq və davamlı inteqrasiyanın inkişafı haqqındakı birgə layihələrini irəli sürdülər və başqa

ölkələrin bura qatılmasının açıq olduğunu elan etdilər. Bundan sonra Uruqvay və Paraqvay da tez vaxtda onlara qoşuldu. 1991-ci ilin mart ayında Paraqvayın Asunsone şəhərində gömrük birliyi və ümumi bazaar – MERKOSUR-un yaradılması haqqında dördtərəfli müqavilə imzalandı.

ƏDƏBİYYAT

1. Ələkbərov Ə., Vəliyev M., Məmmədov S. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Dərslik. Bakı, 2010, 648 s.
2. Kərimov C., Orucov A., Kərimova T. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar, Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 210 s.
3. Məmmədov M., İbadov E. Beynəlxalq iqtisadi təşkilatlar. Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 246 s.

РЕЗЮМЕ

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ И УЧРЕЖДЕНИЯ В АМЕРИКАНСКИХ ГОСУДАРСТВАХ

Ахмедова Г.С.

Ключевые слова: *социальное развитие, интегрированный фонд, международная торговля, внутренняя торговля, территория.*

В статье речь идёт о региональных организациях Америки. Рассматривается не только развитие интеграционных процессов, а также регулирование их деятельности. Так, в 1986 году Аргентина и Бразилия – два экономически сильных государства Латинской Америки, выдвинули совместные проекты по развитию экономического сотрудничества и устойчивой интеграции и объявили об открытости для участия в них других стран. После этого к ним быстро присоединились Уругвай и Парагвай. В марте 1991 года в Асунсоне, Парагвай, был подписан четырехсторонний договор о создании Таможенного союза и общего рынка - МЕРКОСУР.

SUMMARY

REGIONAL ECONOMIC ORGANIZATIONS AND INSTITUTIONS INCLUDED IN THE AMERICAN STATES

Ahmadova G.S.

Key words: *social development, integration fund, international trade, domestic trade, territory*

The article deals with regional organizations operating in the America region. Here we consider not only the development of integration processes, but also the regulation of their activities. For example, in 1986, Argentina and Brazil, two economically strong Latin American states, put forward joint projects to promote economic cooperation and sustainable integration and announced that other countries were open to participate in them. After that, they were quickly joined by Uruguay and Paraguay. In March 1991, a quadripartite agreement on the establishment of a Customs Union and common market, MERCOSUR, was signed in Asuncion, Paraguay.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	26.11.2019
	Son variant	05.03.2019